

Animace na hranicích žánrů i médií

Samostatné tematické číslo věnovala *Iluminace* animovanému filmu naposledy v roce 2009. Výsledkem byla jedna z prvních výraznějších snah přinést do českého kontextu přístupy tzv. animation studies a slovy editorky Kateřiny Surmanové rovněž „prozkoumávat a překračovat zažitě historické modely a stereotypní uvažování o animaci jako o kresleném nebo dětském filmu“. Ačkoli dnes může tato formulace evokovat zdání mnohokrát zopakovaného klišé, ani s odstupem jedenácti let by nebyla zcela neoprávněná. V domácí profesní komunitě se totiž stále nepodařilo tyto a další předsudky definitivně překonat, což je příčinou (anebo důsledkem?) skutečnosti, že v českém psaní o animaci stále ještě převládá především tradicionalistická linie biograficky deskriptivní historiografie. Vedle odbourání tohoto zdánlivého axiomu a dalšího rozvoje inovativnějších poloh myšlení o animovaném filmu jsou ovšem v současné době nevyhnutelné rovněž další posuny, a to jak v rovině stanovování výzkumných otázek, tak v rovině metodologické.

Kromě potřeby překračovat nejrůznější metodologická klišé — jak to například učinila teoretička Hannah Frank, když se namísto animace coby autorského díla jednoho velkého tvůrce zaměřila na animaci jakožto na kolektivní dílo tvůrců (a tvůrkyň) anonymních — se totiž s nástupem nových médií a digitálních technologií ukazuje, že je potřeba začít překračovat rovněž žánrové či technologické kategorie v rámci kinematografie — jak to například z perspektivy uměleckého výzkumu obvyklého v oboru animation studies dělá na dnes populárním pomezí animace a dokumentu například režisér Alex Widdowson — a dost možná dokonce překračovat hranice kinematografie samotné, neboť z propojení kinematografie a nových médií zpopularizovaného Lvem Manovichem nelze vyjmout ani animaci. V situaci, kdy čím dál tím vyšší podíl stopáže hraných filmů vzniká rukou animátorů a programátorů, již není udržitelné nevnímat také hlubší souvislosti mezi animovaným, hraným i dokumentárním filmem, a to v jejich narativních i experimentálních polohách. Rovněž se s nárůstem objemu nefilmové animace či motion designu

nu na internetu i ve veřejném prostoru nelze ubránit kontextům s takovými polohami animace, jež propojují kinematografii s oblastí grafického designu. A stejně tak nevyhnutelný je rovněž zájem o přesahy do oblasti výtvarného umění. Ačkoli v oboru animace je příliv tvůrců vzešlých z prostředí výtvarného umění podstatně starší záležitostí než v oblasti hrané kinematografie, i zde učinila digitalizace své a mnohé z toho nejzajímavějšího v současné animaci se děje právě v úzké provázanosti s prostředím výtvarného provozu. Zřetelným důkazem je přitom aktuální dění na filmových festivalech zaměřených na animovanou tvorbu i na výstavách digitálního umění. Ačkoli takto načrtnuté (a notně rozostřené) hranice otevírají obrovský badatelský prostor, v jehož rámci je možné sledovat pozoruhodné a dosud z velké části přehlížené dynamiky uvnitř filmového průmyslu, ale i kontinuity filmové animace s médii a fenomény stojícími vně kinematografie, obsahové složení tohoto čísla *Iluminace* ho ani zdaleka nepokrývá v celé jeho šíři a příznačně tak nastiňuje, které směry jsou určující pro současný výzkum animované tvorby v českém prostředí, respektive širším středovýchodním regionu.

Mezi pěti otištěnými studiemi jednoznačně převládají texty předkládající závěry aktuálních historických výzkumů: Lukáš Skupa sleduje počátky animované tvorby pro děti v rané etapě zestátněné české kinematografie, Lucie Česálková popisuje počátky využití média animovaného filmu v reklamní produkci centrálně řízeného československého hospodářství přelomu 50. a 60. let a Marie Barešová analyzuje data o distribuci jugoslávských animovaných filmů v Československu na pozadí vzájemných politických a kulturněpolitických vztahů obou zemí. Kromě toho, že jde ve všech třech případech o výsledky výzkumu primárních pramenů, mají tři historické studie tohoto čísla *Iluminace* i další společné jmenovatele: Jednak jde ve všech případech o „vedlejší produkty“ širěji zaměřených výzkumných projektů, které animaci kladou — na rozdíl od dřívějších zvyklostí — do přímé souvislosti s dalšími zkoumanými oblastmi kinematografie či (audio)vizuální kultury vůbec, a zároveň se tyto studie odklánějí od donedávna dominující inklinace k autorsky orientovaným dějinám animovaného filmu (!) a médium animace sledují prizmatem mechanismů audiovizuálního průmyslu. Všechny tři studie tak zaplňují některé z mnoha zásadních mezer v českojazyčné literatuře věnované dějinám animace. Že se v případě takového napravního dosavadních nedostatků v našem prostředí jedná dost možná o širší aktuální trend, ilustrují i další projekty, které se aktuálně na tuzemské scéně animation studies realizují — ať už jde o výzkum dějin nejstaršího českého animačního učiliště na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze, či o překlad trojdílných autoritativních dějin animovaného filmu Giannalberta Bendazziho připravovaný v Nakladatelství AMU.

Další dvě studie zařazené do tohoto čísla časopisu se obrací k analytické perspektivě a nabízejí rovněž dotyk s dalšími obory — konkrétně se současným výtvarným provozem a s literární teorií. Zatímco Veronika Hanáková se ve své studii zaměřila na nedávnou tvorbu výtvarníka a režiséra Jona Rafmana, na jejímž příkladu ohledává hranice realistického zobrazení v CGI animaci, Maria Panova ve své studii analyzuje starší snímek *A CAT AND A HALE*, inspirovaný osobností a tvorbou básníka Josifa Brodského a náležející k žánru animovaného dokumentu.

Naopak oblasti reflexe využití CGI animace v hraném filmu nebo čím dál slabší oddělení filmové animace od grafického designu a motion designu zůstaly bohužel při přípravě tohoto čísla animace bez výraznější odezvy autorů a autorek. Pro zacelení těchto mezer

v šíři možného rozpětí tuzemské historické či teoretické reflexe animace nadejde vhodná chvíle snad teprve časem.

Kromě recenzovaných studií přináší toto tematické vydání zároveň i několik dalších textů rozšiřujících ústřední téma o další dílčí perspektivy. Na již zmíněnou studii Marie Panovy částečně navazuje rozhovor s teoretičkou Annabelle Honess Roe, autorkou dosud vlivné knihy *Animated Documentary*. Autorky rozhovoru přitom zjišťovaly, zda a jakými směry se její uvažování o žánru animovaného dokumentu posouvalo v osmi letech uplynulých od vydání knihy. Naopak stále čerstvé zkušenosti s pozoruhodným experimentem z koprodukčního projektu na pomezí autorské animace a průmyslové filmové produkce přináší druhý rozhovor tohoto čísla. Hlasem z praxe se v něm stala režisérka a animátorka Lucie Sunková, která velmi upřímně a otevřeně reflektuje svou zkušenost s mezinárodní koprodukcí celovečerního malovaného filmu *PŘES HRANICI* francouzské režisérky Florence Miailhe, de facto prvního filmového počínu svého druhu vůbec. Fotoska z tohoto dosud neuvedeného filmu tentokrát ozdobila obálku našeho časopisu. V hlavní tematické linii pokračujeme i příspěvkem o orálněhistorickém výzkumu české animace v rubrice *Ad fontes* a recenzí knihy *Als die Comics laufen lernten* Hermy Kennel. Aktuální číslo *Iluminace* tak nepřináší jen výsledky aktuálně probíhajících výzkumů a úvah reflektujících obor animovaného filmu v České republice a regionu středovýchodní Evropy, ale — podobně jako se to stalo v případě minulé *Iluminace* věnované animaci — uchovává otisk toho, jakou podobu na sebe na počátku 20. let 21. století berou česká animation studies a které konkrétní mezioborové impulzy tuto podobu utvářejí. Jejich možná šíře přitom ani do dalších let není v žádném případě vyčerpána.

MF